

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री दीपकराज जोशी
माननीय न्यायाधीश श्री चोलेन्द्र शमशेर जबर
फैसला

069-RB-0070

मुद्दा: उपयुक्त आदेश जारी गरी पाउँ ।

काठमाडौं जिल्ला, चाल्नाखेल गाउँ विकास समिति वडा नं. ५ स्थित टौदह पुनरावेदक
कन्स्ट्रक्सनका प्रो.गणेशबहादुर कार्कीको छोरा ऐ.ऐ. बस्ने राधाकृष्ण कार्की-----१ निवेदक

विरुद्ध

जिल्ला विकास समितिको कार्यालय, सिन्धुपाल्चोक-----१ प्रत्यर्थी
जिल्ला विकास समितिको कार्यालय, सिन्धुपाल्चोकका स्थानीय विकास अधिकारी---१ विपक्षी

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने: माननीय न्यायाधीश श्री यज्ञ प्रसाद बस्याल
माननीय न्यायाधीश श्री सुष्मालता माथेमा
पुनरावेदन अदालत, पाटन

न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९ बमोजिम पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६९।५।१९ को फैसला उपर पुनरावेदन पर्न आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवम् ठहर यस प्रकार रहेको छ ।

म उजुरकर्ता टौदह कन्स्ट्रक्सनका प्रोपाइटर राधाकृष्ण कार्कीले प्रत्यर्थी जिल्ला विकास समितिको कार्यालय, सिन्धुपाल्चोकद्वारा मिति २०६६।४।२१ गते ठे.नं. १।०६६।०६७ DDC Name of project; Construction of Multipurpose Hall, Library Lab & Toilet, Kalika Secondary School, Tekanpur, Sindhupalchowk को निर्माण कार्यको लागि आव्हान गरिएको बोलपत्रमा उल्लेखित कार्य रु. ९९,५२,१०६।- भ्याट बाहेक पुरा गर्न पेश गरेको बोलपत्र

स्वीकृत भएकोमा ठेक्का सम्झौता मिति २०६६।८।२३ मा भै काम सुचारू रूपमा संचालन गर्न विभिन्न बाधा अड्चनका कारण काममा ढिलासुस्ती एवं लागत रकम बढ्न गएकोले ठेक्काको म्याद थपको लागि मिति २०६७।११।१५, मिति २०६८।३।७ र मिति २०६८।३।२० मा अनुरोध गरिएको थियो । अन्तिम पटक प्रेषित मिति २०६८।३।२० को पत्रको आधारमा २०६८ साल आश्विन मसान्तसम्मको लागि शर्त सहित प्रथम पटक म्याद थप गरिएको पत्र अनुसार चैत्र मसान्तसम्म कार्य सम्पादन गर्नुपर्ने उल्लेख गरिएकोमा सम्पन्न भैसकेको कामको दोस्रो रनिङ बिल अनुरूप प्रत्यर्थी कार्यालयलाई रकम भुक्तानी दिन मिति २०६८।६।९ लगायतको मितिमा पटकपटक माग गर्दा हालसम्म भुक्तानी नपाएको र स्थानीय ठेकेदारले अन्तिम रकम भुक्तानी नपाई कार्य अगाडि नबढाएको लगायतका प्राकृतिक प्रकोप लगायतका बाधा अड्चनको कारण कार्य सुचारू हुन नसकेको यथार्थ प्रत्यर्थी कार्यालयलाई अवगत नै थियो । प्रत्यर्थी कार्यालयको तर्फबाट मिति २०६८।११।१९ गते नागरिक दैनिक पत्रिकामा सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरी सम्झौताको म्याद २०६८ आश्विन मसान्तभित्र सम्पन्न भैसकेको छ । सम्झौताको शर्त अनुसार कार्य गरेको पाइएन । सूचना प्रकाशन भएको मितिले सात दिनभित्र शर्त अनुसार कार्य हुन नसकेको चित्त बुझ्दो लिखित कारण सहित यस कार्यालयमा उपस्थित हुन यो सूचना प्रकाशन गरिएको छ । चित्त बुझ्दो लिखित कारण पेश नभए तपाईंले पेश गर्नु भएको मोविलाइजेशन बैंक जमानत वापत कृषि विकास बैंक, कालिमाटीको विविध जमानाको पेशकी रकम रु. १५,९१,०००।- र कार्य सम्पादन जमानत वापतको रकम रु. ४,९७,७००।-समेत रु. २०,८८,७००।- कार्यालयमा खिची ठेक्का तोडिने तर्फ कारवाही अगाडि बढाइने भनी सूचना प्रकाशित गरिएकाले उक्त सूचना अनुरूप माथि उल्लिखित आधार र कारण समेत उल्लेख गरी द.नं. २३२८ मिति २०६८।११।२६ गते करार नतोडी काम गर्ने मार्ग प्रशस्त गरी दिएमा ६ महिनाभित्र निर्माण सम्पन्न गरी हस्तान्तरण गर्नेछु भनी यथार्थ व्यहोरा जानकारी गराई सके पश्चात् पनि प्रत्यर्थी कार्यालयले एकतर्फी तवरमा, आदेश जारी नभएको अवस्थामा करार तिडने निश्चित भएको हुनाले सान्धै अन्यायमा परी

उक्त करार नतोड्ने प्रयोजनको लागि प्रत्यर्थीहरूको नाममा उपयुक्त आदेश जारी गरी पाउन यो उजुरी निवेदन पेश गरेको छु ।

ठेक्का सम्झौता समय प्रोजेक्ट म्यानेजरले बढाउन सक्ने व्यवस्था भएको, Standard Bidding Document को ५९.२ नं. को व्यवस्था अनुरूप निश्चित कारणहरूको आधारमा करार भंग हुने उल्लेख भएको, करार तोड्ने प्रयोजनको लागि पनि ५९.२ को पूर्वावस्था देखाउन सकेको अवस्थामा पनि Payment upon termination अन्तर्गत ६०.२ अनुरूप प्रोजेक्ट म्यानेजरले ठेक्का तोडिने अवधिसम्म भए गरेको कामको मूल्यांकन, कार्य प्रयोजनार्थ माग गरिएको सामान, उपकरण हटाउने प्रयोजनको लागि लाग्ने खर्च र तोडिने समयसम्म कुनै अन्तिम रकम प्राप्त गरेको भए सो व्यहोरा समेत उल्लेख गरी Certificate जारी गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेकोमा उजुरीकर्ताले first Running Bill को पुरा रकमै नपाएको एवं Second Running Bill को रकमको सम्बन्धमा प्रत्यर्थी कार्यालयको तर्फबाट चासो समेत नदेखाई मिति २०६८।३।२७ गतेको म्याद थपको पत्रको ३ नं. मा काम सम्पन्न गर्ने समयावधि चैत्र मसान्तसम्म उल्लेख भएकोमा सो अगावै सार्वजनिक पत्रिकामा सूचना प्रकाशित गरी काम गर्ने वातावरण नै खलबल हुने किसिमबाट काम गरेको हुँदा प्रत्यर्थी जिल्ला विकास समिति कार्यालय, सिन्धुपाल्चोकबाट विविध जमानी र कार्य सम्पादन जमानी रु. २०,८८,७००।- खिची ठेक्का तोडेको अवस्थामा मिति २०६६।८।२३ को ठेक्का सम्झौता अनुरूप सम्पन्न हुने अवस्थामा रहेको विकास निर्माणको कार्य पुरा हुन नसक्ने, उजुरीकर्तालाई आर्थिक हानी नोक्सानी हुने एवं विकास निर्माणको कार्यमा अवरोध हुन पुगी स्थानीयवासी समेत प्रत्यक्ष रूपमा प्रभावित हुने हुनाले एकतर्फीबाट Standard Bidding Documents एवं ठेक्का सम्झौता विपरीत हुने गरी करार नतोड्नु भनी करार ऐन, २०५६ को दफा ८७(१)(२) समेतको आधारमा अन्तरिम आदेश सहितको उपयुक्त आदेश जारी गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको मिति २०६८।१२।१६ को निवेदनपत्र ।

यसमा के कसो भएको हो ? निवेदकको माग बमोजिम आदेश किन जारी हुनु नपर्ने हो ? माग बमोजिमको आदेश जारी हुनु नपर्ने कुनै आधार, कारण भए सबुद प्रमाण सहित म्याद सूचना पाएका मितिले बाटाका म्याद बाहेक १०(दश) दिनभित्र विपक्षी नं. २ले पुनरावेदन सरकारी

वकिल कार्यालय, पाटन मार्फत र विपक्षी नं. १ को हकमा आफै वा आफ्नो कानून बमोजिमको प्रतिनिधि मार्फत लिखित जवाफ पेश गर्नु भनी सुचना जारी गरी जवाफ परे वा अविध व्यति भएपछि नियमानुसार गरी पेश गर्नु । अन्तरिम आदेश सम्बन्धी छलफल हुने मिति २०६८।१२।२३ सम्मको लागि प्रत्यर्थीबाट प्रकाशन गरेको सार्वजनिक सूचना अनुसारको जमानत वापतको रकम खिची ठेक्का तोड्ने लगायतका कुनै पनि कार्य नगर्नु नगराउनु यथास्थितिमा राख्नु भनी प्रत्यर्थीहरूको नाउँमा अन्तरिम आदेश जारी गरिएको छ । उक्त आदेशको जानकारी तत्काल प्रत्यर्थीहरूलाई दिनु भन्ने यस अदालतको मिति २०६८।१२।१७ को आदेश ।

यसमा दावीको ठेक्का तोडिएको र बैंकमा राखिएको पेशकी रकम र जमानत रकम रु. २०,८८,७००।- विपक्षीले कृषि विकास बैंकबाट प्राप्त गर्न पत्राचार गरिसकेको अवस्थामा निवेदन माग बमोजिम यस अदालतको मिति २०६८।१२।१७ को अन्तरिम आदेशलाई निरन्तरता दिन मिलेन भन्ने मिति २०६८।१२।३० को यस अदालतको आदेश ।

विपक्षीको माग बमोजिमको आदेश जारी हुन सक्ने कुनै पनि अवस्था विद्यमान छैन । सम्झौता अनुसारको समय सीमाभित्रमा ठेकेदारले काम नगरेको, निजसँग पुनः म्याद थप गरिएको, थप गरिएको म्यादभित्रमा पनि सम्झौताको शर्त अनुसारको कुनै काम नगरेको, प्राविधिकको निरीक्षण प्रतिवेदन, सहयोगदाता भारतीय दुतावासबाटै समेत निरीक्षण हुँदा सम्झौता अनुसारको काम गरेको नदेखिएकोले वैकल्पिक व्यवस्था गरी कार्य अगाडि बढाउनु भनी निर्देशन प्राप्त भएको, विपक्षीलाई शर्त अनुसारको काम नगरेमा ठेक्का तोडिने अग्रिम जानकारी गराइएको, निजले गरेजति सम्मको कामको भुक्तानी कार्यालयबाट लिई पाई सकेको र विकल्पहीन अवस्था सिर्जना भएकोले मात्र निजसँगको ठेक्का सम्झौता तोडिएको हो । यस प्रकार विपक्षीसँगको ठेक्का तोडिई सकेको अवस्थामा सम्मानित अदालतबाट विपक्षीले माग गरेको करार ऐन, २०५६ को दफा ८७ बमोजिम उपचार प्राप्त हुने कुनै कानूनी अवस्था, आधार समेत विद्यमान नहरेकोले निवेदन खारेज गरी पाऊँ भन्ने समेत व्यहोराको मिति २०६९।१।१४ को जिल्ला विकास समिति, सिन्धुपाल्चोकको लिखित जवाफ ।

निवेदकले माग गरी आएको करार ऐन, २०५६ को दफा ८७(१) हेर्दा करारको कुनै पक्षले सो करारको प्रकृति अनुसार गर्न नहुने कुनै काम कारवाही वा व्यवहार गर्न लागेको कारणबाट करारको परिपालना सम्भव नहुने भएमा त्यस्तो काम कारवाही वा व्यवहारबाट मर्का पर्ने पक्षले त्यस्तो काम कारवाही वा व्यवहार रोकी पाउन उजुरी दिन सकिने व्यवस्था रहेको छ। त्यस्तो उजुरी परेको अवस्थामा सोही दफाको उपदफा (२) अनुसार सो करारबाट उत्पन्न विवादको समाधान करार वा प्रचलित कानून बमोजिम हुने गरी कुनै पक्षलाई निजको कुनै खास काम कारवाही वा व्यवहार तत्काल रोक्ने गरी उपयुक्त आदेश जारी गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको पाइन्छ ।

प्रस्तुत सन्दर्भमा निवेदकले करारको प्रकृति अनुसार गर्न नहुने कुन काम विपक्षबाट भए गरेको हो भन्न सकेको छैन भने निवेदक स्वयंले करार बमोजिमको काम गर्न नसकेको स्थिति रहेको छ । निजले सम्झौता बमोजिम कार्य सम्पन्न नभएकै कारण सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरी स्पष्टिकरण माग गरेको अवस्था छ । सोही सार्वजनिक सूचनामा ठेक्का तोड्ने कुरा उल्लेख गरेको भनी ठेक्का नतोडियोस भन्ने आशयले प्रस्तुत निवेदन दायर गरेको र उक्त सार्वजनिक सूचना बमोजिम स्वीकरण पेश गरेको भन्ने पनि जिकिर लिनु भएको छ । प्रस्तुत निवेदन मिति २०६८।१२।१६ गते दर्ता भएकोमा जिल्ला विकास समितिको सोही दिनको निर्णय बमोजिम ठेक्का तोडिएको जानकारी निवेदकलाई मिति २०६८।१२।१७ गते दिएको पत्रको फोटोकपी मिसिल संलग्न रहेको देखिन्छ । यसरी निवेदकसँग भएको ठेक्का नै तोडिई सकेको अवस्थामा करारको परिपालना सम्भव नहुने गरी गरेको कार्य भएको भन्न मिल्ने अवस्था भएन । अतः निवेदकको माग बमोजिमको आदेश जारी गर्नुपर्ने अवस्था विद्यमान भएको नदेखिँदा निवेदन खारेज हुने ठहर्छ भन्ने समेत व्यहोराको पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६९।५।१९ को फैसला ।

बाटो निर्माण कार्य समेतमा मेशिन प्रयोग गर्न नपाई मानिसद्वारा काम गराउनु पर्ने बाध्यता तथा निर्माण स्थलमा Hard rock समेत भेटिएकोले मानिसद्वारा कम गर्दा ढिलाई हुन गएको लगायत अन्य कारणहरू समेतले गर्दा काममा ढिलाई हुन गएको हो । सम्झौता गर्दाको अवस्था

देखिनै विपक्षीको कारणले गर्दा काममा बाधाहरू आइरहेको अवस्था थियो । रनिङ बिल भुक्तानीमा ढिलका गरेको तथा मलाई स्वतन्त्र रूपमा काम गर्ने वातावरण समेत नबनाइदिएको कारण काममा ढिलाई हुन गएको अवस्था थियो । थप गरिएको म्याद बारेको पत्र पनि म पुनरावेदकलाई मिति २०६८।३।२७ गते मात्र दिइयो । यस्तो अवस्थामा पनि मैले काम गर्दागर्दै मैले काम सम्पन्न नगरेको भन्दै स्पष्टिकरण माग गरियो र ठेक्का तोडिने तर्फ कारवाही अघि बढाई मलाई जानकारी दिइयो यसरी हतारमा ठेक्का तोडे तर्फ समेत विचार नगरी मलाई हराउने गरी भएको फैसला त्रुटिपूर्ण रहेकोले उल्टी गरी पाऊँ भन्ने समेत व्यहोराको निवेदकको यस अदालतमा परेको पुनरावेदन पत्र ।

नियम बमोजिम पेशी सूचीमा चढी इजलाश समक्ष पेशहुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा मिसिल अध्ययन गरी विचार गर्दा पुनरावेदन अदालत पाटनको फैला मिलेको छ छैन भनी निर्णय दिनु पर्ने देखिन आयो ।

यसमा निर्णय तर्फ विचार गर्दा, पुनरावेदकले करार ऐन, २०५६ को दफा ८७ (१)(२)बमोजिम उपयुक्त आदेश जारी गरी पाऊँ भनी पुनरावेदन अदालतमा दिएको निवेदन माथिको फैसला उपर यस अदालतमा पुनरावेदन परेको पाइयो । तत्सम्बन्धमा करार ऐन, २०५६ को दफा ८७ (१) अध्ययन गरी हेर्दा "करारको कुनै पक्षले सो करारको प्रकृति अनुसार गर्न नहुने कुनै काम कारवाही वा व्यवहार गर्न लागेको कारणबाट करारको परिपालना सम्भव नहुने भएमा त्यस्तो काम कारवाही वा व्यवहारबाट मर्का पर्ने पक्षले त्यस्तो काम कारवाही वा व्यवहार रोकी पाउन पुनरावेदन अदालतमा उजुरी दिन सक्ने छ" भन्ने कानूनी व्यवस्था रहेको देखिन्छ । उपदफा (२) ले उपदफा (१) बमोजिमको अवस्था देखिएमा अदालतले आदेश गर्न सक्ने गरी कानूनी व्यवस्था गरेको देखिन्छ ।

उक्त व्यवस्थालाई मध्यनजर गर्दै विवादको विषयवस्तुतर्फ हेर्दा निवेदक पुनरावेदकले प्रत्यर्थी विपक्षीबाट आफूलाई सहज किसिमले काम गर्ने वातावरण नबनाइदिएको, स्थानीय दलहरूबाट दबाव र असयोग भएको कारण काममा ढिलाई भएकोमा विपक्षीबाट करार भंग गर्ने कारवाही अगाडि बढाएकोले रोकी पाउन माग गरेको देखिन्छ । प्रत्यर्थीको लिखित जवाफमा

तथा संलग्न कागजात हेर्दा पुनरावेदक र प्रत्यर्थी बीचमा भएको करार जिल्ला विकास समितिको मिति २०६८।१२।६ को निर्णय अनुसार तोडिई भंग भै सकेको तथा निवेदकले बैङ्कमा राखेको पेशकी र जमानत वापतको धरौटी रहेका रकमहरू समेत बैङ्कबाट सम्बन्धित जिल्ला विकास समितिले फिर्ता लाने कार्य भै सकेको भन्ने देखिन आउँछ ।

करार ऐनको उक्त व्यवस्थाअनुसार, करारको प्रकृतिअनुसार गर्न नहुने कुनै काम कारवाही वा व्यवहार गर्न लागेको अवस्थामा त्यस्तो काम कारवाही वा व्यवहार रोकी पाउन उजुर गरेको हुनुपर्ने देखिन्छ । प्रस्तुत विवादमा निवेदकले विपक्षीबाट करार भंग गरिन लागेको भन्ने आशंका देखाएको पाइन्छ । करार भंग गरिने विषयवस्तु र करारको प्रकृति अनुसार कुनै पक्षले गर्न नहुने काम कारवाही भन्ने विषय अलग अलग हो । विपक्षी प्रत्यर्थीबाट हुनलागेको के कुन काम कारवाही वा व्यवहारले करार परिपालना सम्भव नहुने अवस्था सृजना हुन लागेको हो सो कुरा स्पष्ट रूपमा पुनरावेदकले देखाउनु पर्नेमा सो समेत देखाउन सकेको अवस्था छैन । जुन करारको पालना गर्न असम्भव हुने स्थिति आउने परिकल्पना गरिएको हो सो विवादित करार नै भंग भै समाप्त भैसकेको भन्ने मिसिल संलग्न कागजबाट देखिएको अवस्थामा पुनरावेदकले माग गरेको करार ऐन, २०५६ को दफा ८७ बमोजिम उपचार प्राप्त हुने कुनै कानूनी अवस्था र आधार विद्यमान रहेको नदेखिएकोले प्रस्तुत पुनरावेदनको औचित्य भित्र प्रवेश गरिरहनु पर्ने अवस्था समेत विद्यमान नरहेको हुँदा पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६९।५।१९ को फैसला परिवर्तन गरि रहनु परेन । प्रस्तुत पुनरावेदन पत्र खारेज हुने ठहर्छ । प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी अभिलेख शाखामा बुझाइदिनु ।

न्यायाधीश

उक्त रायमा सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृतः सुमन कुमार न्यौपाने

कम्प्यूटरः रानु पौडेल

इति सम्वत् २०७३ साल भदौ महिना २३ गते रोज ५ शुभम्..... ।